

rer alan oluşturur ve ortadaki çıkıntılı yazı alanına ulaşır. İkiz kemerlerin altı sade olup ortalarına içinde mimarın adının yazılı olduğu madalyonlar yerleştirilmiştir. Daha aşağıda ise iri düğümlü geçmelerden oluşan birer kompozisyon yer almaktadır. Bunların etrafını çevreleyen bitkisel bordür aşağıda birleşerek alttaki bitkisel süslemeli sütunçeye doğru uzanmaktadır.

Yapının taçkapısından 3,90 x 3,70 m. ölçülerindeki çapraz tonozlu giriş holüne, buradan da sivri kemerli bir kapıdan geçilerek üzeri kubbeye örtülü avluya ulaşılır. Cepheden bakıldığında farkedilmeyen bu çapraz tonozlu giriş holü binanın esas eyvanına karşılık teşkil etmek üzere inşa edilmiştir. Avlu kenarları 10,80 m. ölçüsünde kare bir alana sahip olup ortasında şadırvan bulunur. Avlunun üzerini örten kubbeye, her biri dört üçgenden oluşan yelpaze biçiminde düzenlenmiş üçgenlerle geçiş sağlanmıştır. Üçgenlerin etrafı, mavi zemin üzerine lâcivert çinilerden kesilmiş palmetlerin üst üste sıralanmasından oluşan bir şeritle çevrelenmiştir. Bugün camekânla örtülmüş olan kubbenin tepesinde vaktiyle çok büyük bir aydınlık fenerinin yer aldığı eski fotoğraflardan anlaşılmaktadır.

Diş yapısı taş olan binanın içi tuğladır. Kubbe firûze, kahverengi ve lâcivert renklerdeki sırlı tuğlaların sonsuz geometrik motifler oluşturacak şekilde dizilmesiyle süslenmiştir. Sırlı tuğlaların dikine sıralanması ile oluşturulan iç içe geçmiş zikzaklar ve baklavalı kilim motiflerini andırmaktadır. Kubbe kasnağını çeviren geniş şerit üzerinde de firûze renkli çinilerden örgülü küfî yazı ile "el-mülk lillâh" ibaresi tekrarlanmıştır. Karatay Medresesi'ne göre çok sadeleştirilmiş olan bu iç mekân taçkapının zenginliğiyle âdeta tezat teşkil eder.

Girişin tam karşısında yer alan 7,40 x 6,00 m. ölçülerindeki ana eyvana avludan üç basamaklı merdivenle çıkılır. Sivri kemerli bir tonozla örtülü olan eyvanın iki yan duvarında karşılıklı birer niş bulunmaktadır. Eyvanın iki yanında yer alması gereken kare planlı odalar bugün yıkıktır. Ayakta kalan kısımlarından her iki mekânın da üçgenler üzerine oturan kubbelerle örtülü olduğu ve eyvanın her iki yanından avluya açılan birer kapının bulunduğu belli olmaktadır. Avlunun sağında mescidle avlu arasında bugün dikdörtgen planlı iki oda yer almaktadır. Tamamı mevcut olmayan bu talebe odalarının avlunun her iki yanında dörderden toplam

sekiz adet olduğu kalan izlerden anlaşılmaktadır. Odaları avluya bağlayan sivri kemerli alınlıklara sahip kapı açıklıkları örülerek kapatılmıştır. Kemerlerin köşe dolguları, firûze ve açık kahverengi çinilerle mozaik tekniğinde yapılmış çeşitli geometrik ve yıldız motifleriyle süslenmiştir. Ayrıca üstteki dikdörtgen alanlarda, koyu mor sırlı çinilerden kesilerek firûze sırlı çiniler arasına yerleştirilen zarif örgülü küfî yazılarda Âyetü'l-kürsî yer almaktadır.

Minare kesme taştan yapılmış kare kaide üzerinde yükselmektedir. Kaidenin ön yüzü, düğümlü geçmeli kaval silmelerin çevrelediği kıvrık dallı rûmiller ve yapraklarla süslüdür. Üstte dilimli bir kemercik şeklinde düzenlenmiş olan mazgal çerçeve içine alınmıştır. Minare küpü mavi sırlı tuğlalarla süslenmiş olup üstünde sıvalı bir bölüm vardır. Burada vaktiyle çini bir kitâbenin bulunması kuvvetle muhtemeldir. Onikigen bir geçiş bölümünden sonra çokgen gövde yükselmektedir. Dilimli olan gövdede dilimlerden köşelere gelen dördü yuvarlak, cephelere gelen diğer dördü ise köşeli olup aralarında yarım daire şeklinde firûze sırlı tuğlalar mevcuttur. Bu tuğlaların iki yanı da ince lâcivert çinilerle belirginleştirilmiştir. Gövdedeki dilimler, mavi ve mor renkte sırlı tuğlalarla yapılmış kabaralarla süslü olup zikzaklı bir düzende yerleştirilmiştir. Şerefe altındaki dolgular dökülmüştür. Eski fotoğraflardan anlaşıldığına göre ikinci şerefeye kadar aynı dilimler daha keskin yuvarlak profiller verecek şekilde devam etmekteydi. İkinci şerefe altının mukarnaslı olduğu ve daha yukarıya doğru da gövdenin tamamen yuvarlak yivlerle devam ettiği yine bu eski fotoğraflardan anlaşılmaktadır.

Bugün yıkılmış olan bitişikteki mescidin kare planlı olup üzerinin kubbe ile örtüldüğü ve önünde de zamanla değişikliğe uğramış bir hazırlık mekânının bulunduğu bilinmektedir. İçeride duvarların ve mihrabının da vaktiyle çinilerle süslü olduğu tahmin edilebilir. 1901 yılında yıkılma düşmesi yüzünden yıkılan minare mescidin kubbesine zarar vermiş ve yapı tamire muhtaç bir durumda on sekiz yıl ayakta durmuş, 1929 yılında tamamen yıktırılarak ortadan kaldırılmıştır.

Medresenin öne çıkıntı yapan taçkapısıyla aynı hizada olan minare kaidesi arasında vaktiyle bir de sıbyan mektebi bulunuyordu. Cephesinde dikdörtgen açıklıklı iki pencereye sahip olduğu eski fotoğraflardan anlaşılan mektebe medresenin

avlusundan geçiş sağlanmaktaydı. Mescidin yıktırılmasından sonra bu mektep de ortadan kaldırılmıştır. 1876 ve 1899 yıllarında tamir gördüğü bilinen medrese son yıllarda yeniden elden geçirilmiş olup bugün Taş ve Ahşap Eserleri Müzesi olarak kullanılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

F. Sarre, *Denkmäler Persischer Baukunst, I. Die Seldschukischen Denkmäler von Konia*, Berlin 1910, s. 133-134, pl. 189-190; Faik Soyman - İbrahim Tongur, *Konya Eski Eserler Kılavuzu*, Konya 1944, s. 44-45; Konyalı, *Konya Tarihi*, s. 802-817; Aptullah Kuran, *Anadolu Medreseleri*, Ankara 1969, I, 54-55; Adnan Turani, *Dünya Sanat Tarihi*, Ankara 1971, s. 291-293; Metin Sözen, *Anadolu Medreseleri-Selçuklu ve Beylikler Devri*, İstanbul 1972, II, 69-74; Şerâre Yetkin, *Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul 1972, s. 82-84; Celâl Esad Arseven, *Türk Sanatı Tarihi*, İstanbul, ts. (Maarif Basımevi), s. 127-128; Hüseyin Rahmi Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar*, İzmir 1982, s. 25, 36, 70; Orhan Cezmi Tuncer, *Anadolu Selçuklu Mimarisini ve Moğollar*, Ankara 1986, s. 10-11; Ara Altun, *Ortaçağ Türk Mimarisinin Anahatları İçin Bir Özet*, İstanbul 1988, s. 82; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, Ankara 1990, s. 211-212; Sadi Bayram - Ahmet Hamdi Karabacak, "Sahib Ata Fahrü'd-din Ali'nin Konya, İmaret ve Sivas Gökmedrese Vakfiyeleri", *VD*, sy. 13 (1981), s. 31-69; Haşim Karpuz, "Konya'da Selçuklu Medreseleri", *Sanatsal Mozaik*, sy. 33, İstanbul 1998, s. 52-58.

DOĞAN YAĞAŞ
AHMET VEFA ÇOBANOĞLU

İNCİL (الإنجيل)

Hiz. İsâ'ya verilen ilâhî kitabın
Kur'an'daki adı.

İncil kelimesinin aslı "iyi haber, müjde" anlamında Yunanca euaggelion (euaggelion) olup Latince'ye evangelium, Fransızca'ya évangile olarak geçmiştir. İngilizce'deki karşılığı ise eski İngilizce godspel kelimesinden gelen gospeldir. Euaggelion kelimesinin ya doğrudan veya Habeşçe şekli olan wangel kanalıyla Arapça'ya incil olarak geçtiği ileri sürülmektedir (Jeffery, s. 71-72; *EJ²* [Fr.], III, 1235). İncilin Arapça necl kökünden türediği yolundaki görüş temelsizdir (*Lisânü'l-Arab*, "ncl" md.; Zemahşerî, I, 410; Mevhûb b. Ahmed el-Cevâlikî, s. 230; Fahreddin er-Râzî, VII, 159-160).

İncil (euaggelion) kelimesini, Ahd-i Cedîd külliyatı içinde hristiyanî anlamda ilk defa Pavlus "İsâ tarafından öğretilen yeni doktrin" anlamında kullanmıştır. Pavlus hristiyan doktrinini kendi anladığı şekilde yaymış ve bu yorumu "benim incilim"

(Romalılar'a Mektup, 2/12; 16/25; Galatyalılar'a Mektup, 1/6; 2/2, 7) veya "müjdelediğim incil" (Korintoslular'a Birinci Mektup, 15/1) şeklinde tanımlamıştır. Pavlus'un incili Mesih'in ölümü ve dirilişi üzerine temellendirilmiştir (Korintoslular'a Birinci Mektup, 15/1-15). Ahd-i Cedid yazarları incil kelimesine genellikle "Mesih tarafından insanlığa getirilen ve havârilerce vaaz edilen kurtuluş müjdesi, İsa Mesih'in doktrini" mânasını yüklemiştir (Matta, 26/13; Romalılar'a Mektup, 1/1; 10/16). Bu anlamıyla hristiyan vahyini ve İsa Mesih vasıtasıyla Tanrı ile insanlar arasında yapılan "yeni ahid"i ifade etmektedir. Daha sonra kelime, İsa Mesih'in şahsını ve faaliyetlerini anlatan ilk hristiyan yazıları için kullanılmıştır (*The New International Dictionary*, s. 424).

Hristiyanlara göre Ahd-i Cedid'de incil, yazılı bir metni değil Mesih ve havârilere bildirildiği mesajı ve müjdeyi, şifahî tebliği ifade eder (*NDB*, s. 249). İncil kelimesi bazan herhangi bir niteleme sıfatı almadan tek başına (meselâ bk. Markos, 1/1; 13/10; 16/15), çoğunlukla da bir niteleme sıfatı ile birlikte (meselâ bk. Matta, 4/23; 9/35; 24/14) kullanılmaktadır. Bu mesaj kaynağına göre "Allah'ın incili, izzet incili, Mesih'in incili, Allah'ın inayeti'nin incili"; tebliğin muhtevasına göre "melekûtun incili, selâmet incili, kurtuluşunuzun incili"; muhataplarına göre de "sünnetlilik ve sünnetsizlik incili" diye adlandırılmaktadır (*Concordance des saintes écritures*, "Évangile" md.). Allah'ın incili ifadesi bu müjdenin Allah katından geldiğini (Romalılar'a Mektup, 1/16) ve O'nun adına tebliğ edildiğini göstermektedir (Vaganay, *Catholicisme*, IV, 768; *Nouveau Testament*, s. 131, 133).

İncil kelimesi, havârilere sonrası dönemde II. yüzyıldan itibaren kilise dilinde kurtuluş müjdesiyle İsa Mesih'in doktrini içerikli, havârilere bizzat görgü tanığı oldukları yazıları, Hz. İsa'nın hayat ve öğretisine dair havârilere ait dinî bilgileri ihtiva eden kitapları ifade etmeye başladı. Bu çerçevede önce söz konusu kitapların muhtevasını belirtmek, kurtuluş müjdesini bütünlüğü içinde ifade etmek üzere tekil, daha sonra kitapların kendileri için çoğul olarak kullanıldı. Hristiyanlara göre aslında sadece Mesih'in incili vardır, fakat bu incil dört şekilde kendini göstermektedir. İncil kelimesini kitap anlamında kullanılan ilk kişi Justin'dir, II. yüzyılın ortasında Justin bu kelimeye çoğul şekliyle yer vermiş ve "havârilere hâtıratı" olarak nitelemiştir (*Nouveau Testament*, s. 31; *ER*,

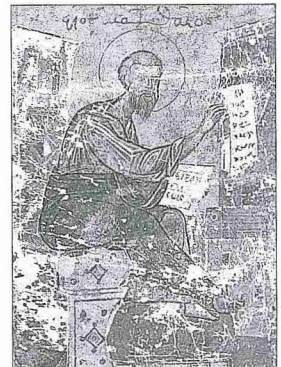
VI, 81). Kelime bazan Ahd-i Cedid'in diğer yazıları için de kullanılmakla birlikte genelde İsa'nın hayat ve doktrini anlatan kanonik ve apokrif yazılara isim olarak verilmiştir. Günümüzde hem hristiyan mesajını hem de Mesih'in hayat ve öğretisini içeren kitapları ifade etmektedir.

İnciller'in Yazılması. Hristiyan inancına göre Hz. İsa İncil'i yazmamış, sadece tebliğ etmiş ve havârilere onu tebliğ etmelerini istemiştir. Nitekim uygulamada da İncil yazıya geçirilmeden önce şifâhen nakledilmiştir. Hz. İsa Filistin'i dolaşarak İncil'i tebliğ etmiş (Matta, 4/23; 9/35; Markos, 1/14), mesajının bütün dünyaya yayılacağını bildirmiş (Matta, 24/14; 26/13; Markos, 13/10; 14/9), onu yayma görevini havârilere vermiş (Markos, 16/15), havârilere de Hz. İsa'nın semaya ürüncundan on gün sonra kutsal ruhun havârilere üzerine indiği kabul edilen Pentikost gününden itibaren İncil'i tebliğ etmeye başlamışlardır. Nihayet Hz. İsa'yı bizzat görenlerin sayısı azalmaya ve Hristiyanlık yayılmaya başlayınca İncil'in yazıya aktarılması zarureti doğmuştur. İsa'nın semaya çıkışından sonraki kırk yıl boyunca şifahî rivayet ve gelenekler teşekkül etmiş, bunlar vaaz, ibadet, ilmihi ve diğer yollarla korunup nakledilmiştir. Muhtemelen bu rivayet ve geleneklerin bir kısmı bu dönemde yazıya aktarılmıştır. İncil yazarları da bu verilerden hareketle İnciller'ini yazmışlardır. Ancak bunlar İnciller'ini kaleme alırken şifahî rivayetlerden kendilerine ulaşanlarla yetinmemişler, kendi bakış açılarına göre hitap ettikleri cemaatlerin problemlerini de göz önünde bulundurmuşlardır. Meselâ Matta, kendi İncil'ini muhtemelen Suriye veya Antakya'daki Yahudilik'ten gelen hristiyanlara, Markos Roma'da ve putperest iken hristiyan olanlara yazmış, Luka da eserini bir takım araştırmalar ve daha önce yazılanları değerlendirme sonucunda meydana getirmiştir. Luka'nın da belirttiği gibi (1/1) pek çok kişi Hz. İsa ve onun mesajıyla ilgili gördüklerini ve duyduklarını, özel araştırmaları sonucu ulaştıkları bilgileri yazıya geçirmiş ve ortaya çok sayıda İncil çıkmıştır.

Kanonik İnciller. Hristiyanlık, İncil adı verilen çok saydaki kitap arasından sadece dördünü muteber addederek "ilham edilmiş kitaplar" listesine (canon) dahil etmiş, diğerlerini ise apokrif sayarak reddetmiştir. Kilise bu dört İncil'in Matta, Markos, Luka ve Yuhanna tarafından yazıldığını kabul etmektedir. Ancak bunların söz konusu İnciller'in gerçek yazarları

oldukları hususu tartışmalıdır. Diğer taraftan İnciller'in başına konan bu şahıs isimlerinin orijinal olmadığı, zira eski dönemlerde ve özellikle Şarklılar'da kendi isimlerini eserlerinin başlığı olarak koyma âdetinin bulunmadığı belirtilmektedir. Bununla birlikte İnciller'in bu adları II. yüzyılın ilk yarısına kadar çıkmaktadır ve erken dönemlerden itibaren yaygınlık kazanmıştır. Bu kişiler İnciller'i bizzat yazmasalar da bilgi kaynağı kendileridir.

1. Matta İncili. Kanonik İnciller arasında ilk sırada yer alan Matta İncili'nde yazarıyla ilgili bilgi bulunmamaktadır. II. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Hierapolis piskoposu Papias'ın, "Matta, İsa'nın sözlerini (Logia) İbrânî dilinde yazdı ve herkes gücü yettiğince bunu tercüme ediyor (yorumluyor)" şeklindeki sözlerine dayanan en eski kilise geleneği, Grekçe yazılmış olan Matta İncili'ni Filistinli yahudi Matta-Levi'ye nisbet etmektedir. Matta, İsa'nın davetine uymuş ve on iki havâriden biri olarak seçilmiştir (Matta, 9/9; 10/3). İnciller'in bilimsel tenkidî çalışmalarına göre Matta, Grekçe Matta İncili'nin yazarı değildir; İsa'nın sözlerini Hz. İsa'nın konuşma dili olan Ârâmî dilinde yazmıştır. Havâri Matta'ya ait olan bu metin daha sonra Yunanca'ya çevrilmiş, buna yapılan ilâvelerle bugünkü Matta İncili ortaya çıkmıştır. Öte yandan Matta'nın Ârâmîce yazdığı İncil'i Grekçe'ye çevirdiği veya hem Ârâmîce hem Grekçe olmak üzere iki İncil yazdığı da ileri sürülmektedir. İnciller'le ilgili son araştırmalara göre ise Matta kendi İncil'ini yazarken havâri olmayan Markos'tan geniş çapta yararlanmış. Ancak Hz. İsa'nın hayatına şahit olan birinin onunla ilgili hâtıralarını kaleme alırken havâri olmayan bir kişiden istifade etmiş olması gariptir. Bununla birlikte Matta, İncil'inde olayları kaydederken gördüğü ve işittiği şeylerin çoğunu üçüncü şahıs kipiyle anlatmakta, kendinden bahsederken bile bu kipi kullanmak-

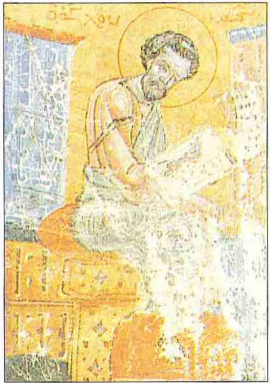

Sumela
İncili
diye tanınan
el yazması
kutsal
kitapta
Matta'nın
tasviri
(Ayasofya
Müzesi
Kitaplığı)

tadır. Bütün bunlar, Matta İncili'nin havâri Matta'ya nisbeti hususunda tereddütlerin varlığını göstermektedir. Matta İncili, Filistin'de yaşayan ve Müsevîdinin gelen hristiyanlar için muhtemelen Antakya'da yazıldığından sık sık Ahd-i Atik'e ve Mûsâ şeriatına atıflarda bulunmaktadır.

2. Markos İncili. Papias ve Irenaeus'un tanıklıklarına göre bu İncil'in yazarı Kudüslü Markos'tur (Resullerin İşleri, 12/12, 25; 13/5, 13; 15/37, 39). Diğer bir adı Yuhanna olan Markos hristiyan geleneğine göre Petrus'un şâkirdi ve tercümanı, Barnabas'nın yeğenidir. Hz. İsa ile beraber olmamıştır (Nouveau Testament, s. 128). Markos İncili, orijinal dili Grekçe olan kanonik İnciller içerisinde hem en kısa olanı hem de bir yoruma göre ilk yazılanıdır. İsa'nın vaftiziyle başlayan bu İncil, plan ve muhteva bakımından Matta İncili'ne çok yakın olmakla birlikte olayları daha kısa ve sözleri özetleyerek verir. Kaynağı, Hz. İsa'ya dair hikâye ve vecizelerle Petrus'un vaazlarıdır. Markos İncili kısalığı yanında aynı zamanda İnciller arasında ifade bakımından en zayıfıdır. Son pasajının (16/9-20) daha sonra eklendiği kabul edilmektedir (NDB, s. 472). Metin tenkidi çalışmalarına göre Markos İncili, gerçekte Markos tarafından nakledilmekle birlikte temelde Petrus İncili'dir. Markos İncili, Matta ve Luka ile karşılaştırıldığında kendisine kaynaklık eden bir ilk İncil'i düşündürmekte olup araştırmacılar buna Urmakus veya Proto-Markus adını vermektedir (Dufour, *Introduction à la Bible*, s. 43).

3. Luka İncili. II. yüzyıldan itibaren hristiyan geleneği, bu İncil'in Pavlus'un hekim Luka diye adlandırdığı (Koloseliler'e Mektup, 4/14) kişi tarafından yazıldığını kabul etmektedir (NDB, s. 450-451; *Nouveau Testament*, s. 186). Antakyalı veya Suriyeli olan Luka genç yaşta Pavlus'u tanımış, bir daha da ondan ayrılmamıştır.

Sumela
İncili
diye tanınan
el yazması
kutsal kitapta
Luka'nın tasviri
(Ayasofya
Müzesi
Kitaplığı)

İncil'ini yazarken hem şifahi hem yazılı kaynakları kullandığını belirtmektedir; yazılı kaynakları arasında Markos İncili, Matta İncili'nin Ârâmîce ilk şekli ve muhtelif İncil denemeleri bulunmaktadır. Luka'nın diğer bir fikir kaynağı da Pavlus'tur. İncil'ini yahudi asıllı olmayan hristiyanlara yazdığı için "müşrikler"i cezbedecek hikâyeleri en göze çarpacak şekilde kaydeder.

4. Yuhanna İncili. Yazarıyla ilgili olarak bu İncil'de bilgi bulunmamaktadır. II. yüzyıldan itibaren kilise yazarını Yuhanna diye adlandırmakta, kendisini on iki havâriden biri kabul etmektedir. Yuhanna önce Yahya'nın, ardından İsa'nın şâkirdi ve en gözde havâirilerinden biri olmuştur. Hz. İsa'nın şeklinin değişmesi hadisesine (transfiguration) ve tutuklanmasına şahit olmuş, yargılanması ve haça gerilmesi olayları sırasında diğer havâiriler gibi kaçmamıştır. 49 yılında Kudüs'te toplanan Havâiriler Konsili'nde hazır bulunmuş, muhtemelen 70 yılında Kudüs'ün Romalı işgalciler tarafından tahribi sırasında Filistin'den ayrılarak Efes'e gitmiş, İmparator Dominatus zamanında Patmos'a sürülmüş, İmparator Nerva döneminde Efes'e dönmüş, İncil'ini bu dönemde yazmıştır (NDB, s. 367). Ona nisbet edilen İncil "sinoptik" adı verilen diğer İnciller'den farklıdır. Bu İncil'de Hz. İsa, Nâsıralı bir peygamberden ziyade insan şekline girmiş bir ilâh olarak takdim edilmektedir. Sinoptik İnciller'deki canlı meseller yerine burada daha çok soyut kavramlardan bahsedilir. Bunlar, eserin sembolik temele dayanan dinî bir tez için planlandığını göstermektedir; bu ise İncil'in yazarının Yuhanna olup olmadığı meselesini ortaya çıkarmıştır. Nitekim XVIII. yüzyıla kadar dördüncü İncil Yuhanna'ya atfedilirken daha sonra gerçek yazarın kim olduğu tartışılmaya başlanmış, Yuhanna'nın bir şâkirdi tarafından yazıldığı, yazarının bir başka Yuhanna olduğu şeklinde görüşler ileri sürülmüştür. Edebî tenkit bu İncil'in havâri Yuhanna tarafından yazıldığı görüşünü reddetmektedir (a.g.e., s. 250-251; Grant, *Introduction, historique*, s. 128). Yuhanna İncili konuların, hikâyelerin seçimi ve sıralaması, coğrafî ve kronolojik bilgiler, hatta dinî bakış açısı hususunda da diğerlerinden farklıdır. Sinoptik İnciller, Hz. İsa'nın Celile bölgesinde yaptıklarına ve söylediklerine ağırlık verirken Yuhanna İncili'nde bilhassa Yahuda bölgesinde ve Kudüs'teki faaliyetler ön plandadır. Vaftiz, Evharistiya, Hz. İsa'nın şeytan tarafından günah işleme-

ye teşvik edilmesi, şeklinin değişmesi gibi diğer İnciller'deki bazı konular Yuhanna'da yoktur. Hz. İsa'nın risâlet müddeti sinoptik İnciller'e göre bir, Yuhanna'ya göre ise üç yıla yakın sürmüştür.

İnciller'in Yazılış Tarihleri. Bugünkü İnciller farklı kişilerce, muhtelif yer ve zamanlarda, çeşitli cemaatlara hitaben yazılmıştır. Araştırmacılar, eski kilise yazarlarının verdikleri bilgilere ve İnciller'in taşıdığı işaretlere dayanarak onların yazılış tarihini tesbite çalışmışlar, bu çerçevede I. yüzyılın ikinci yarısı ile II. yüzyılın ilk yarısı arasında değişen tarihler ileri sürmüşlerdir. Genelde sinoptik İnciller'in 65-90 yılları arasında, Yuhanna İncili'nin I. yüzyılın sonuna doğru yazıldığı kabul edilmektedir (*Nouveau Testament*, s. 34, 41, 128, 186, 289).

İnciller'in Kaynakları. Hristiyanlık'ta vahiy anlayışı İslâmî telakkiye göre farklıdır. Hristiyanlar, İnciller'in kutsal ruhun ilhamı altında kaleme alındığına inanmaktadır. İsa ilâhî kelâmın bedenleşmiş halidir. O Allah'tan bir kitap almamıştır, vahyin müşahhas şekli olan İsa'nın söz ve fiilleri daha sonra kitaplaştırılarak İnciller oluşturulmuştur. İnciller'in yazarları İsa'nın mesajını kutsal ruhun ilhamıyla, fakat kendi üslûplarına göre kaleme almışlardır. Kutsal kitapların vahiy ve ilhamının anlamı onların, Allah'ın iradesinin ve hakikatının yanılmaz ifadesi olarak kutsal yazarlar vasıtasıyla eksiksiz bir şekilde insanlara verilmesidir. Konuyla ilgili eski telakkiye göre kutsal yazılar harflerine ve noktalarına kadar semadan gelmekte ve yazarlara dikte edilmektedir. Buna "harfi harfine ilham" (inspiration littérale) denilmektedir. Günümüzde ise kutsal yazıların "sözle ilham" (inspiration verbale), lafızların olmasa bile mânalarının vahyedilmişliği fikri benimsenmektedir. Buna göre meselâ ilâhî, fakat ifade ve üslûp yazara aittir (bk. AHD-i CEDİD; HİRİSTİYANLIK).

Sinoptik İnciller'le (Matta, Markos, Luka) Yuhanna İncili arasında farklılıklar olduğu gibi sinoptik İnciller kendi içlerinde de çelişkiler taşımaktadır ve bu çelişkiler erken dönemlerden itibaren dikkat çekmiştir. Meselâ Celse (II. yüzyıl), Hz. İsa'nın boş olan mezarı kıssasında Luka ve Yuhanna'nın iki, Matta'nın ise bir meleğin mevcudiyetinden söz etmesine dikkat çekmiştir. Porphyre ise (III. yüzyıl) Hz. İsa'nın Matta ve Luka'daki seçeresinin birbirine uymadığını ortaya koymuştur. Bu tür tenkitlere cevap vermeye çalışan Origène bile İsa'nın vaftiz olduktan sonra

Yuhanna İncili'ne göre hemen Galilee'ye gitmesine, Matta, Markos ve Luka İncilleri'ne göre ise kırk günlük bir süre için çöle çekilmesine dikkat çeker. Eusebius da İsa doğduktan sonra müneccimlerin ziyareti ve Mısır'a kaçış meselesinde Luka İncili'nin sessiz kalmasını izaha çalışır. Bu farklılık ve çelişkilerin sebebi Porphyre'e göre İncil yazarlarının, İsa'nın yaptıklarını nakleden değil onunla ilgili çeşitli şeyler uyduran kişiler olması veya Celse'e göre hristiyanların İncil'in ilk yazılı şeklini üç dört defa değiştirip tahrif etmiş olmalarıdır.

Bazı konularda İnciller'den bir kısmının sessiz kalması veya İnciller arasındaki farklılık ve çelişkilere rağmen çok konuda bu üç İncil arasında benzerliklerin mevcudiyeti bütün araştırmacıların zihninde müşterek bir kaynak fikrini doğurmakla birlikte bu da değişik şekillerde açıklanmıştır. İncil yazarlarının birbirlerinden istifade ettikleri düşüncesine dayanan XVIII. yüzyıl sonlarında ileri sürülmüş bir yoruma göre Markos Luka'dan, o da Matta'dan faydalanmıştır (Standaert, XIV, 700).

Gotthold Ephraim Lessing tarafından 1779'da ortaya atılan ve Johann Gottfried Eichhorn tarafından geliştirilen ilk İncil teorisine (urevangelium) göre başlangıçta Ârâmîce tek İncil vardı. Mevcut üç sinoptik İncil'den her biri şimdi mevcut olma-

yan bu aslı İncil'i esas almıştır. Lessing bu ilk İncil'in Ârâmîce Matta İncili olduğunu, Eichhorn ise önce Yunanca'ya tercüme edilmiş bir Ârâmîce İncil bulunduğunu öne sürmüştür. Julius Wellhausen'e göre önce şu andaki Markos İncili, bu ilk Ârâmîce İncil'in biraz değiştirilerek Yunanca'ya yapılmış tercümesidir. Matta ile Luka, Markos'un Yunanca'sından istifade etmekle beraber Ârâmîce'sine de başvurmuşlardır. Theodor Zahn'ın 1907'de ileri sürdüğü görüşe göre ise ilkin Ârâmîce Matta İncili vardı; şimdiki Matta ile Markos'un kaynağı bu kayıp İncil'dir. Luka bu ilk Matta İncili'ni Markos aracılığı ile aktettirir. L. Vaganay'a göre (*Le Problème synoptique*, s. 272-281) Ârâmîce Matta İncili, Matta İncili'nin Yunanca tercümesinin esası olduğu gibi Markos ve Luka'nın da esasıdır. Ancak Markos bu ilk metni Petrus'un vaaz ve tebliğatı ile zenginleştirmiştir. Matta ile Luka'nın önünde ilk Ârâmîce Matta ile Markos mevcuttu. İncil yazarları eserlerini kaleme alırken bunların bazan birini, bazan diğerini kaynak olarak kullanmışlardır (Dufour, *Introduction à la Bible*, s. 156-176). J. B. Koppe, İnciller'in muhtevasını teşkil eden konuların önce küçük parçalar halinde yazıya geçirildiğini, müteakip dönemde İncil yazarlarından her birinin bu malzemeyi kendi usulüne göre kullandığını söylemiş, Johann Gottfried Herder ise İnciller arasındaki farklılıkları geleneğin şifahî nakliyle izah etmiş, bu teoriler üzerinde tartışmalar XIX. yüzyıl boyunca devam etmiştir. Bugün sinoptik İnciller'in kaynağına dair üç önemli model üzerinde durulmaktadır. Bunlar iki kaynak, iki İncil ve çok sayıda kaynak teorileridir (Standaert, XIV, 701-706).

Tarihi tahlil metodunun araştırmacılar tarafından kullanılmaya başlanmasından sonra ortaya atılan iki kaynak teorisine göre Markos İncili, Matta ve Luka'nın doğrudan kaynağı olarak kabul ediliyordu. Ayrıca bu iki İncil'in Markos'tan başka ortak bir kaynağı daha vardı. Bu kaynağa Logia'nın ilk harfi olan "L" veya Quelle'nin ilk harfinden hareketle "Q" deniyordu. Oscar Cullmann, ilk kaynağın Markos İncili'nden başka bir eser olması gerektiğini belirtmektedir. Ancak bu teori sözlü rivayete yeteri kadar önem vermediği için tenkit edilmiştir (Bucaille, s. 78-81). İkinci teoriye göre yukarıdaki iddianın aksine Matta ve Luka Markos'a kaynaklık etmiş, ayrıca Matta da Luka'dan faydalanmıştır. Çok sayıda kaynak teorisinde ise İncil metinlerinin sözlü geleneğin yaşadığı

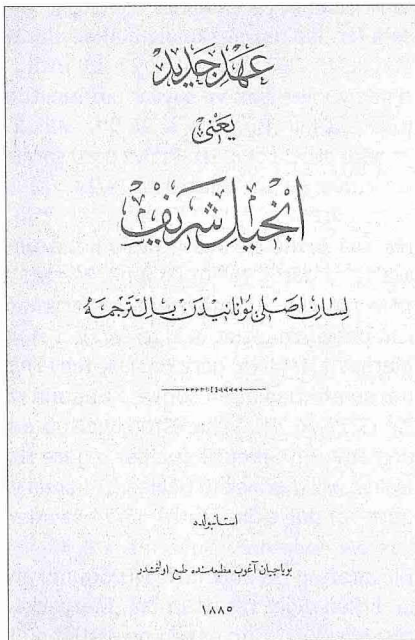
devreye paralel olarak birçok safhadan geçtikten sonra teşekkül ettiğine kesin gözüyle bakılır.

İnciller'in kaynakları hususunda yapılan en son araştırmalar, metinlerin oluşması safhasında daha karmaşık bir sürecin yaşandığını ortaya koymaktadır. Pierre Benoît ve M. E. Boismard, sözlü rivayetin gelişmesine paralel olarak metinlerin gelişmesinin de aşamalar halinde olduğunu ileri sürmektedirler. İki kaynak teorisinin geliştirilmiş şekli olan bu teoriye göre A, B, C ve Q ile gösterilen dört temel belge İnciller'in orijinal kaynaklarını temsil etmektedir. A belgesi, yahudi - hristiyan çevrelerinden gelerek Matta ve Markos'u etkileyen belgedir; B belgesi, putperest kökenli kiliselere hitap etmek amacını güden ve A belgesinin yeni bir yorumundan ibaret olan belgedir; C belgesi Markos, Luka ve Yuhanna'ya ilham kaynağı olmuştur; Q belgesi ise Matta ile Luka'nın müşterek olan kaynaklarının çoğunluğunu oluşturur; bu belge iki kaynak teorisindeki müşterek belgedir. Bu temel belgelerden hiçbir elimizde bulunan metinlerin nihaî redaksiyonu değildir. Onlarla son redaksiyon arasında birtakım ara redaksiyonlar girmiştir (a.g.e., s. 80-83; Dufour, *Introduction à la Bible*, s. 180-183).

Ortaya çıkan problemler sebebiyle tenkitçiler, ilk müşterek dokümanı müteaddit dokümanlar halinde alt bölümlere ayırmak zorunda kalmışlardır. Formgeschichte ekolü olarak bilinen araştırmacılar grubuna göre yazıya geçirilmeden önce şifahî olarak nakledilen rivayet ve gelenekler ilk cemaatlerin dinî ilgilerine göre düzenlenmiş, kronolojik çerçeve ve coğrafi teferruat sonradan eklenmiştir. İncil'in hakikatini anlayabilmek için tarihi çevreden çıkmak gerektiğini savunan bu ekol mitlerden arındırma metodunu uygulamakta, İsa'nın dünyaya gelişi, vaftizi sırasındaki olaylar, transfigürasyon, haçta gerileceğine dair önceden verilen haberler, öldükten sonra dirilmesi gibi hadiselerin tarihi değerinin olmadığını ileri sürmektedir. Sinoptik İnciller'in teşekkülüyle ilgili başka yorumlar da vardır (Dufour, *Introduction à la Bible*, s. 188-208; *New Catholic Encyclopedia*, XIII, 886-891).

Yazma Nüshaları. İnciller'in nisbet edildiği yazarlara ait orijinal yazma nüshaları yoktur. Bugün elde bulunan en eski tam yazma nüshalar IV. yüzyıla ait Grekçe Onciale (büyük harfli) nüshalardır. Ahd-i Cedid'e ait çok sayıda nüsha bulunmakta olup bunların en eskileri papirüslere, di-

İncil'in Türkçe tercümesinin kapağı (İstanbul 1885)

ğerleri ise parşömenlere yazılmıştır. Mat-ta ve Yuhanna İncili'ne ait papirüslere yazılmış ve II-III. yüzyıllarla tarihlenen bazı fragmanlar bulunmaktadır. Ancak Ahd-i Cedid'in büyük bir kısmını veya tamamını ihtiva eden parşömene yazılmış en eski Grekçe yazmalar IV-V. yüzyıllara aittir (bk. AHD-i CEDİD).

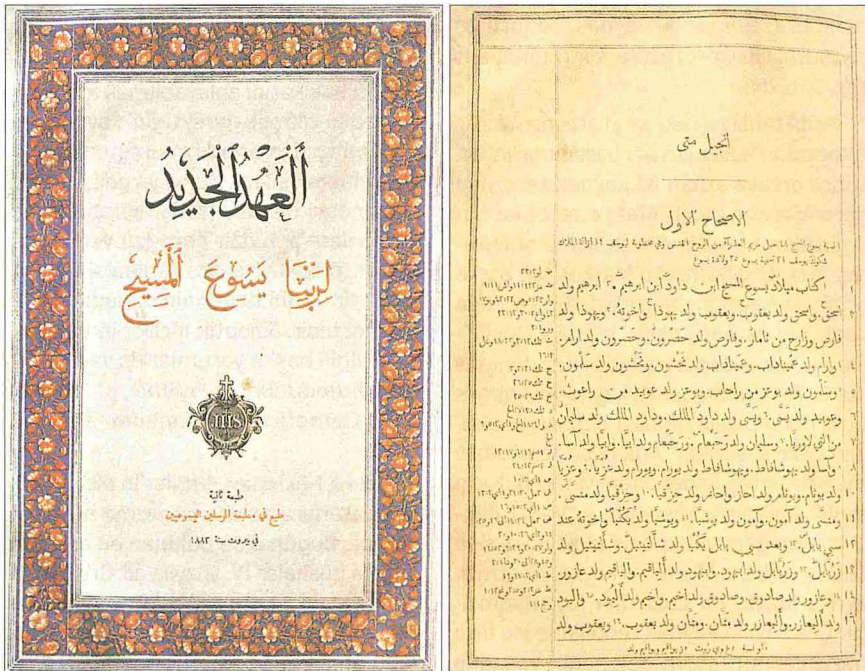
Kanonizasyon. İlk nesil hristiyanları için dinî alanda en yüksek otorite, Ahd-i Atîk ile İsa tarafından ortaya konan ve havârilere kanalıyla tebliğ edilen mesajdı. O dönemde sadece Ahd-i Atîk yazılı belgeler halinde bulunuyordu, İsa da Ahd-i Atîk'i Allah'ın yazılı kelâmı olarak takdim ediyordu (Yuhanna, 5/37-47; Matta, 5/17, 18). Hz. İsa'nın sözleri ve havârilere tebliği ise uzun yıllar şifâhen nakledildi, daha sonra "havârilere hâtıratı" da denilen İnciller kaleme alındı. Kilise babalarının yazılarından anlaşıldığına göre büyük kiliseler II. yüzyılın başında İncil adı verilen bir kitaba sahiptiler. Suriye'deki cemaatler Matta, Yunanistan'dakiler Luka ve Roma'dakiler Markos İncili'ni kullanıyorlardı. İnciller I. yüzyılın ikinci yarısında yazılmıştır; ancak 140 yılından önceye ait İnciller'le ilgili yazılar koleksiyonunun bilindiğine dair bir işaret bulunmadığı gibi bu tür eserlerden birine normatif bir nitelik de verilmemiştir. II. yüzyılın ikinci yarısından

itibaren İncil koleksiyonlarının mevcudiyetine ve yavaş yavaş bunların otorite kazandıklarına dair açık tanıklıklar ortaya çıkmaya başladı. İlk defa II. yüzyılın ortalarında Justin Martyr hristiyanların pazar toplantılarında dört İncil'i okuduklarını bildirir. II. yüzyılın sonundan itibaren dört İncil'in otoritesi yaygın olarak kabul edildi. Hristiyan kutsal yazılar koleksiyonunun listesinin nihai şeklini alması IV. yüzyılda gerçekleşmiştir (*Nouveau Testament*, s. 14-17). Öte yandan ilk dönemlerden itibaren dört İncil'in dışında İncil adı verilen pek çok eser mevcuttu (bk. HIRİSTİYANLIK [Kutsal Metinler]). Bunlardan Hz. İsa'nın kardeşi olarak takdim edilen Ya'küb'un İncil'i ile İbrânî Tomas İncili, Hz. İsa ve Meryem'le ilgili Kur'an'daki bilgilere paralel bilgiler vermektedir. İnciller dörtle sınırlandırılıp diğerleri apokrif kabul edilirken şu kriterler göz önünde tutulmuştur: 1. Bir havâriye nisbet edilebilirliği hususu. Dört İncil'in yazarlarından Matta ve Yuhanna havârilere dendir. Diğer iki yazardan Markos havârilere Petrus'un, Luka ise Pavlus'un arkadaşı olması hasebiyle onların da İnciller'ini havârilere aktardıkları kabul edilir. 2. Doğru inancı içermesi. İnciller'in tesbiti yapılırken Pavlus'un daha sonra İznik Konsili'nde resmen kabul edilen risâlele-

rindeki esaslar dikkate alınmış, bu esaslara ters düşen İnciller muteber sayılmamıştır. Meselâ Hz. İsa'nın ulûhiyyetini reddeden, onun bir peygamber olduğunu bildiren Ebionitler ve Barnaba İncilleri apokrif sayılmaktadır. 3. Hristiyan cemaatlerde yaygın olarak kullanılışı. Matta İncili Suriye'de, Luka İncili Yunanistan'da, Markos İncili Roma'da yaygın olarak kullanılıyordu.

İnciller'deki Çelişkiler. Gerek sinoptik kabul edilen Matta, Markos ve Luka İncilleri arasında gerekse bu üçü ile Yuhanna İncili arasında hem anlatılan olayların ve konuşmaların seçiminde, hem de onların sıralanışında ve anlatımında birçok farklılık ve çelişki söz konusudur. Tenkit hareketiyle birlikte daha geniş biçimde ortaya çıkarılan bu çelişkilere ilk önce kilise babaları işaret etmişler, bunları telif ve te'vil etmeye çalışmışlardır. Eusebe de Cesaree, İnciller'in çelişkilerine dair Stephanus ve Marinus'un yazılarına cevap olmak üzere üç kitaptan oluşan bir eser telif etmiştir. Saint Jerome bu eseri görmüş, eserin bazı parçaları günümüze kadar gelmiştir. Saint Augustin de İnciller'deki bazı güçlükleri tartışmış ve dört İncil'in nasıl uyum içinde olduğunu göstermeye çalışmıştır. Katolik yorumcular, dört İncil'in aldatmayan ve çelişmeyen hakikat ruhunun eseri olduğunu, ayrıntılarda bile gerçeği ifade ettiğini ileri sürmüşlerdir. Onlara göre İnciller arasında basit mantık dışlıklar ve zâhirî tenakuzlar bulunmakla birlikte bunların izahı veya çözümünü kolaydır. Ancak bu iddialara rağmen İnciller'de görülen birçok çelişki te'vil edilemeyecek kadar âşikârdır. Meselâ Hz. İsa'nın nesebiyle alâkalı olarak Matta (1/1-17) ve Luka (3/23-38) İncilleri'nde verilen isim ve sayılar birbirini tutmamaktadır (Bucaille, s. 90-99). Matta'ya göre oruçlu olup Hz. İsa'ya soru soranlar Yuhanna'nın talebeleri (9/14), Markos'a göre yazıcılar ve Ferîsiler'dir (2/18). Hz. İsa Eriha'dan çıktığında kendisine Matta'ya göre (20/30) iki âmâ, Markos'a göre (10/46) bir âmâ gözlerinin açılması için başvurmuştur. Matta (4/12-17) ve Markos'a (1/14-15) göre Hz. İsa, Yahyâ'nın hapse atılmasından sonra, Yuhanna'da ise (3/22-26; 4/1-3) hapisten önce göreve başlamıştır. Sinoptik İnciller'e göre Hz. İsa'nın asıl memleketi Galilee, Yuhanna'ya göre Yahudiye'dir (Matta, 13/54-58; Markos, 6/4; Luka 4/29; Yuhanna, 4/3, 43-45). Bir taraftan İsa'nın mucizevî doğumu anlatılırken diğer taraftan İsa, Meryem'in nişanlısı Yûsuf'un nesebine nisbet edil-

Ahd-i Cedid'in Arapça tercümesinin kapağıyla ilk sayfası (Beyrut 1882)

mektedir (başka çelişkiler için bk. Rahmetullah el-Hindî, I, 187-244, 295-352; Bucaille, s. 99-109; Kuzgun, s. 305-342).

İncil ve Kur'an-ı Kerim. Kur'an-ı Kerim'de İncil kelimesi, geç Mekke dönemine ait bir sûre dışında tamamı Medenî sûrelerde olmak üzere on iki yerde geçmekte ve bu âyetlerin tamamında Hz. İsa'nın tebliğ ettiği ilâhî vahyi, Hz. Peygamber döneminde yaşayan hristiyanların elinde bulunan kitabı ifade etmektedir (el-A'râf 7/157). İncil'in Allah tarafından vahiy ve inzâl edildiği (Âl-i İmrân 3/3, 65), İsa'ya verildiği (el-Mâide 5/46; el-Hadîd 57/27), İbrâhim'den sonra indirildiği (Âl-i İmrân 3/65), Allah'ın İsa'ya Tevrat'la birlikte İncil'i de öğrettiği (Âl-i İmrân 3/48; el-Mâide 5/110) bildirilmektedir. Hz. İsa da Allah'ın kendisine kitap verdiğini belirtmektedir (Meryem 19/30). Ancak Kur'an-ı Kerim'de İncil'in Hz. İsa'ya ne zaman ve nasıl verildiği açıklanmamıştır. Kur'an'da İncil daha çok Tevrat'la birlikte zikredilmekte, Hz. İsa'nın Tevrat'ı tasdik ettiği, kendisine kitabın, hikmetin, Tevrat ve İncil'in öğretiliği bildirilmektedir. Şu halde Kur'an terminolojisinde İncil, sadece bir müjde ve mesajı değil aynı zamanda o müjde ve mesajı ihtiva eden kutsal kitabı da ifade eder.

Müfessirlere göre Kur'an yirmi üç yıla yakın bir sürede parça parça nâzil olduğu halde Tevrat ve İncil bir defada toptan indirilmiştir (Fahreddin er-Râzî, VII, 157; İbn Kesîr, I, 501). Nitekim Furkân sûresindeki (25/32), "İnkâr edenler, 'Kur'an ona bir defada topluca indirilmeli değil miydi?' dediler" şeklindeki açıklama da dolaylı olarak buna işaret etmektedir. *Müşned*'de (IV, 107) yer alan bir rivayete göre İbrâhim'in sahîfeleri ramazanın ilk, Tevrat altıncı, İncil ise on üçüncü gecesinde (diğer bir rivayete göre on sekizinci gecesinde) indirilmiştir. Bu kitapta hidayet ve nur bulunmaktadır; o Tevrat'ı tasdik etmekte, sakınanlar için bir hidayet ve öğüt değeri taşımaktadır (el-Mâide 5/46). Esasen İncil de Hz. İsa'nın Tevrat'ı tasdik ettiğini ve Tevrat'tan bir harfin bile eksilmeyeceğini bildirdiğini açıklamıştır (Mat-ta, 5/17-18).

Kur'an, "İncil ehli'nin onu uygulamakla yükümlü olduğunu ifade eder (el-Mâide 5/47). Müfessirlere göre bu âyetten maksat, kendilerine İncil gönderilenlerin İncil'de yer alan ve Hz. Muhammed'e delâlet eden müjdeyi kabul edip ona göre davranmaları, İncil'de neshedilmeyen hükümleri uygulamaları ve İncil'i tahriften korumalarıdır (Taberî, X, 373-376; Fahred-

din er-Râzî, XII, 8-10). Yine Kur'an'da Ehl-i kitap Tevrat, İncil ve rablerinden indirilenleri hakkıyla uygulamaya davet edilmektedir (el-Mâide 5/66, 68).

İncil'de yer alan konuların birçoğu Kur'an'da da geçmektedir. Kur'an'da Zeke-riyyâ, Yahyâ, Meryem ve İsa ile havârilere bahsedilmekte; Meryem'e İsa'nın doğumunun müjdelenmesi, İsa'nın mucizeleri gibi olaylar nakledilmektedir. Ayrıca İncil'de inananların tohum iken filizlenmiş, gürbüzleşip dolgunlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş ekine benzetildiği bildirilmiştir (el-Feth 48/29). Kur'an'ın bu ifadesiyle Matta İncili (13/31-32) arasında benzerlik vardır.

Diğer taraftan Hz. İsa, kendisinden sonra gelecek Ahmed adındaki peygamberi müjdelediği gibi (es-Saf 61/6) ümmî resûlün geleceği Tevrat ve İncil'de de yazılıdır (el-A'râf 7/157). Bugünkü İnciller'de, özellikle Yuhanna İncili'nde bu tür müjdelere yer almakla birlikte bunlar hristiyanlarca farklı yorumlanmaktadır (bk. FARAKLÎ; Yuhanna, 14/16-26; 15/26-27; 16/7-15). Kur'an ile İncil arasında ortak konularda yer yer büyük benzerlikler yanında bazı farklar da bulunmaktadır. İslâm âlimlerine göre hakiki İncil'i de Kur'an'ı da indiren Allah olduğundan iki kutsal kitap arasında benzerlikler bulunması tabiidir. Hristiyan dünyasında ise başka izah yolları aranmış olup bunların başında doğrudan İnciller'den faydalanma iddiası gelmektedir. Ancak Hz. Muhammed'in, hem İnciller'in aslı dili olan Grekçe'yi hem de o dönemde tercüme edildikleri Süryânice ve Kıbtîce'yi bilmemesi, ayrıca İnciller'in Arapça'ya çevrilmiş olduğuna dair kesin bir bilginin bulunmaması, üstelik Hz. Peygamber'in ümmî oluşu bu ihtimali ortadan kaldırmaktadır. Varaka b. Nevfel'in İncil'den bazı bölümleri Arapça'ya çevirdiği (Buhârî, "Be'dü'l-vahy", 3, "Enbiyâ", 23, "Tefsîr", 96/1, "Ta'bîrü'r-rûyâ", 1; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, I, 114), hatta İncil'in Arapça el yazmalarına sahip bulunduğu yolundaki rivayetlere rağmen (Hamîdullah, I, 439) o dönemde İncil'in Arapça'sının olduğu açık biçimde bilinmemektedir. Kanonik İnciller'le bazı apokrif İnciller sonraki dönemlerde Arapça'ya tercüme edilmiştir.

İnciller'in ilk zamanlarda Arapça'ya çevrilmemiş olması hristiyanî telakkilerin yayınamada bulunmadığı anlamına gelmez. Yemen'deki hristiyan cemaatiyle yarımadanın kuzeyindeki Nestûrî kilisesi ve monofizit hristiyanlar ve onların Araplar'la ilişkileri sebebiyle bu tür telakkiler yayıl-

mıştı. Bundan dolayı Batılılar, Kur'an'daki hristiyanlarla ilgili bilgilerin Arap yarımadasında yaşayan hristiyan cemaatlerden neşet ettiğini, Hz. Muhammed'in İnciller'i okumasa bile bu hristiyanlardan duyduklarını yazdığını ileri sürmektedirler; ancak bu iddialar müslümanlar tarafından reddedilmiştir (*EI*² [Fr.], III, 1236).

İnciller'in Tahrifi. İslâm tarihi boyunca müslümanlarla hristiyanlar arasındaki ilişkilerin önemli bir yönünü oluşturan dinî tartışmaların ve karşılıklı reddiyelelerin başlıca konuları arasında hristiyan dininin kutsal kitapları da yer almıştır. Müslümanlar, hem tahrif konusunu hem de tebsîrat meselesini açıklığa kavuşturmak için Tevrat'ın yanında İnciller'i de incelemiş ve Kur'an'daki bazı işaretlerden hareketle İnciller'in tahrif edildiğine kani olmuşlardır. Hristiyanların kendi kutsal kitaplarını tahrif ettiklerine dair Kur'an'da açık bir beyan olmamakla beraber bazı dolaylı ifadelerden hareketle onların da tahrifte bulunduğu neticesine varılmıştır. Kur'an'da Tevrat ve İncil'in Hz. Peygamber'e vahyedilenle uyuşturğuna Ehl-i kitap şahit gösterilmiştir. Halbuki Kur'an ile mevcut İnciller arasında ortak konularda esasa ilişkin farklılıklar mevcuttur. Meselâ İsa'nın ulûhiyyeti, teslîs inancı ve Hz. İsa'nın insanların günahlarına kefâret olmak üzere çarmıhta can vermesi gibi İnciller'de yer alan temel hristiyan inançları İslâm açısından kabul edilemez hususlardır. Allah'ın gönderdiği bir kitapta yer alması mümkün olmayan bu tür ifadeler müslümanlarca tahrifin sonucu olarak değerlendirilmiştir. Hristiyanlar, kendilerine verilen öğütleri veya kitabın önemli bir bölümünü ya unutmışlardır veya gizlemektedirler (el-Mâide 5/14-15). İncil'de Hz. Peygamber'in geleceğinin yazıldığı olduğuna dair Kur'an'daki bilginin bugünkü İnciller'de açık olarak bulunmaması İncil'in tahrifine bir işaret olarak gösterilmiştir (Buhârî, "Şehâdât", 29, "İ'tişâm", 25; Nesâî, "Âdâbü'l-kuğât", 12).

Müslümanlar, İncil'de Hz. Muhammed'in geleceğinin bildirildiğine dair Kur'an ifadesini (el-A'râf 7/157) destekleyen bilgilerin İnciller'deki mevcudiyetini tesbit için başta İnciller olmak üzere Kitâb-ı Mukaddes'le ilgili çalışmalara erken dönemlerden itibaren başlamış ve bu alanda çok sayıda eser kaleme almışlardır (bk. BEŞÂİRÜ'n-NÜBÜVVE). Diğer taraftan Kur'an'da Allah Teâlâ'nın, hristiyan olduklarını ifade edenlerden söz aldığı halde onların sözlerinde durmayıp

kendilerine öğretilen hakikatlerin bir kısmını unuttukları, bu sebeple de aralarında sonu gelmez bir düşmanlık ve kin doğduğu ifade edildikten sonra kendilerine, gizlemekte oldukları kitabın (İncil) büyük bir kısmını açıklayacak olan Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderildiği, onlara Allah tarafından bir ışık, apaçık bir kitap (Kur'an) geldiği bildirilmiştir (el-Mâide 5/14-15). İslâm âlimleri, bu âyetlerde söz konusu olan kutsal metinlerin orijinal şekilleriyle muhafaza edilmediğine dair ifadelerini açıklamak için İnciller'i tetkik etmişler, böylece İnciller'in tahrifiyle ilgili literatür ortaya çıkmıştır.

İslâm tarihinde hristiyan kutsal kitabı üzerinde tahrifin mutlak olarak vukuunu ilk belirten reddiye yazarı Câhiz olmuştur. İbn Hazm da *Kitâbü'l-Faşl fi'l-mîl ve'l-ehvâ'* ve *n-nihâl* adlı eserinde İnciller'in tahrifine geniş yer ayırmış, onlardaki tezatları belirterek tahrif hadisesini ortaya koymaya çalışmıştır (Pulcini, s. 97-129). Cüveynî, *Şifâ'ü'l-ğalîl*'de İnciller'in tahrif edilmişliğini delilleriyle ortaya koymaktadır. Ebû'l-Bekâ Sâlih b. Hüseyin el-Ca'ferî'nin *Tahcîl men harrafe'l-İncil*'i, Şehâbeddin el-Karâfî'nin *el-Ecvibetü'l-fâhire 'anî'l-es'ileti'l-fâcîre*'si, İbn Kayyim'in *Hidâyetü'l-hayârâ'sı*, Abdullah et-Tercümân'ın *Tuhfetü'l-erib*'i, Rahmetullah el-Hindî'nin *İzhârü'l-hakk*'ı, Abdurrahman Bâceçizâde'nin *sırf İnciller'i ele alan el-Fârîk beyne'l-mahlûk ve'l-hâlik*'i, Muhammed Ebû Zehre'nin *Muhâdârât fi'n-Naşrâniyye*'si, İbrâhim Müteferrika'nın *Risâle-i İslâmiyye*'si, Abdülahad Dâvûd'un *İncil ve Şalîb*'i, hristiyan kutsal kitabını ve onun tahrifini ele alan temel eserlerdendir (Rahmetullah el-Hindî, II, 425-541; Aydın, *Müslümanların Hristiyanlığa Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları*, s. 145-184; Yıldırım, s. 159-162; geniş bilgi için bk. *DİA*, XVII, 364-365; bk. TAHRİF). Öte yandan İnciller'deki bazı olaylar ve onların yorumları, ortak konuların açıklanması için çeşitli kişiler kanalıyla tefsir, kısas-ı enbiyâ ve tarih kitaplarına geçmiş, tasavvufi eserlerde Hz. İsa'ya nisbet edilen sözler rivayet edilmiştir (Ahmed Emîn, I, 339-346; *El²* [Fr.], III, 1237).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-Arab, "ncl" md.; *Concordance des saintes écritures*, Lausanne 1977, "Évangile" md.; *Müsned*, IV, 107; Buhârî, "Bed'ü'l-vahy", 3, "Enbiyâ", 23, "Tefsîr", 96/1, "Ta'birü'r-rüyâ", 1, "Şehâdât", 29, "İftisâm", 25; Nesâî, "Âdâbü'l-kuḍât", 12; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, X, 373-376; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eḡânî*, I, 114; Gazzâlî - M. Abdullah Şarkâvî, *Hristiyanlık*

Üzerine Değerlendirmeler (trc. Osman Cilâci), İstanbul 1998; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 410; Mevḥûb b. Ahmed el-Cevâlikî, *el-Mu'arreb* (nşr. Ahmed Muhammed Şâkir), Tahran 1966, s. 230; Fahrreddin er-Râzî, *Mefâtiḥü'l-gayb*, VII, 157, 159-160; XII, 8-11; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, I, 501; Âlûsî, *Rûḥu'l-me'ânî*, VI, 150-151; Rahmetullah el-Hindî, *İzhârü'l-hakk* (nşr. M. Ahmed M. Abdülkâdir Halîl Melkâvî), Riyad 1414/1994, I, 151-158, 187-246, 294-352; II, 425-541; E. Manganot, "Évangiles", *DB*, II/2, s. 2058-2061; Ahmed Emîn, *Ḍuḥâ'l-İslâm*, Beyrut 1351/1933, I, 339-346; *NDB*, s. 249-261, 367, 450-451, 472; A. Jeffery, *The Foreign Vocabulary of the Qur'ân*, Cairo 1938, s. 71-72; *Initiation biblique* (nşr. A. Robert - A. Tricot), Paris 1954; L. Vaganay, *Le problème synoptique*, Paris 1954, s. 272-281; a.mlf., "Évangile", *Catholicisme*, Paris 1956, IV, 767-769; O. A. Piper, "Gospel", *IDB*, II, 442-448; K. Grobel, "Gospels", a.e., II, 449; V. Taylor, "Luke, Gospel of", a.e., III, 180-188; C. E. B. Cranfield, "Mark, Gospel of", a.e., III, 267-277; F. C. Grant, "Matthew, Gospel of", a.e., III, 302-313; P. Grelot, *Introduction aux livres saints*, Paris 1963, s. 288-308; A. Barr - A. J. Maclean, "Gospel", *Dictionary of the Bible*, Edinbourg 1963, s. 340; M. Allard, *Textes apologétiques de Guwaini*, Beyrouth 1968, s. 56-85; R. M. Grant, *Introduction historique au Nouveau Testament*, Paris 1969, s. 81-131; W. W. Gasque, "Gospel", *The New International Dictionary of the Christian Church*, Michigan 1974, s. 424; M. Bucaille, *La Bible le Coran et la science*, Paris 1976, s. 57-112; X. L. Dufour, "Les Évangiles synoptiques", *Introduction à la Bible: La Nouveau Testament*, III/2: *L'annonce de l'Évangile* (nşr. A. George - P. Grelot), Paris 1976, s. 11-238; a.mlf., "Évangiles", *EDn*, VI, 818-822; E. Cothenet, "Le Quatrième Évangile", *Introduction à la Bible: Introduction critique au Nouveau Testament*, III/4: *La tradition johannique*, Paris 1977, s. 95-292; Muhammed Ebû Zehre, *Hristiyanlık Üzerine Konferanslar* (trc. Akif Nuri), İstanbul 1978, s. 69-96; W. Bauer, *A Greek-English Lexicon of the New Testament*, Chicago 1979, s. 317-318; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 439; *Nouveau Testament (Traduction ūcūmēnique de la Bible)*, Paris 1981, s. 13-42, 125-129, 131-133, 181-187, 281-289; Xavier Jacob, *İncil Nedir? Tarihi Gerçekler*, Ankara 1985; B. Standaert, "Synoptique", *Catholicisme*, Paris 1996, XIV, 697-706; *Kāmūsü'l-Kitâbi'l-Mukaddes*, Kahire 1991, s. 120-122; Mehmet Aydın, *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık*, Ankara 1995, s. 81-94; a.mlf., *Müslümanların Hristiyanlara Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları*, Ankara 1998, s. 145-184; Suat Yıldırım, *Mevcut Kaynaklara Göre Hristiyanlık*, İzmir 1996, s. 126-164; Şaban Kuzgun, *Dört İncil: Yazılması Derlenmesi Muhtevası Farklılıkları ve Çelişkileri*, Ankara 1996, s. 305-342; H. Goddard, *Muslim Perceptions of Christianity*, London 1996, s. 7-11, 34-38; Th. Pulcini, *Exegesis as Polemical Discourse: Ibn Hazm on Jewish and Christian Scripturs*, Atlanta 1998, s. 97-129; Carra de Vaux - [G. C. Anawati], "Indjil", *El²* (Fr.), III, 1235-1238; F. J. Mc Cool, "Synoptic Gospels", *New Catholic Encyclopedia*, Washington 1967, XIII, 886-891; R. F. Collins, "Gospel", *ER*, VI, 79-82; Mustafa Sinanoğlu, "Hristiyanlık", *DİA*, XVII, 364-365.

ÖMER FARUK HARMAN

İNCİL ve SALİB

Abdülahad Dâvûd'un
(ö. 1930 [?])

Hristiyanlığa reddiye olarak
kaleme aldığı eser.

Aslen bir Katolik rahibi iken müslüman olan Abdülahad Dâvûd'un Hristiyanlığı tenkit ve reddetmek üzere yazdığı eserlerin ilkidir. Hristiyan ilâhiyatı tahsil eden ve uzun yıllar rahiplik yapan müellif 1900'lü yılların başından itibaren, Hz. İsa'nın çarmıha gerilerek idam edilmesiyle ilgili hristiyan doktrininin gerçekliğinden şüphe etmiş ve bunun bâtıl bir tasavvur olduğuna kanaat getirmiştir. Bu fikrini delillerle ortaya koyup İncil ve haçın muammasını aydınlatmak için bu eserini kaleme almıştır.

Kitabın mukaddimesinde teslim inancını eleştiren müellif Hz. İsa'nın çarmıha gerilmediğini belirtir. Ahd-i Cedîd hakkında bilgi vererek Ahd-i Cedîd külliyyatını oluşturan yirmi yedi kitabın ancak İznik Konsili'nde (325) tesbit edilebildiğini, böylece Hristiyanlığın 325 yıl boyunca resmen kutsal sayılan kitaplar külliyyatından mahrum kaldığını söyler. Bu arada İznik Konsili'nin iç yüzünü de irdeler ve Ahd-i Cedîd'deki risâle yazarlarının hem dört İncil'in mevcudiyetinden hem de birbirleri-

İncil ve Salib'in ilk baskısının kapak sayfası (İstanbul 1329)

الْجَمِيلُ وَالصَّالِبُ

جلد اول .

مؤلف

عبد الاحد داود .

كافة حقوق محفوظة

تبريد مطبعه
١٣٢٩ - ١٣١٣